

grasland in bouwland zou moeten worden omgezet. Bovendien wisten zij dat in dat geval de varkensteelt drastisch ingekrompen zou moeten worden en dat de kippenteelt nagenoeg geheel zou moeten verdwijnen. Ook het aantal koeien diende dan te verminderen: voor de voeding van koeien, varkens en kippen werd vóór de oorlog aan veekoeien, oliehoudende zaden, granen en mais anderhalf maal zoveel geïmporteerd als Nederland-zelf aan granen verbouwde. De verbouw van aardappelen, koolzaad, rogge en suikerbieten moest daarentegen bevorderd worden. 'Varkens en pluimvee', schreef Louwes na de oorlog, 'zijn de concurrenten van de mens op het gebied der broodvoeding. Men kan het ook anders zeggen: de voeding van het Nederlandse volk moest kwalitatief worden verlaagd' (minder vetten, minder eiwitten) 'om kwantitatief' (meer koolhydraten) 'enigszins voldoende te blijven.'¹ 'Het voedsel voor de mensen', aldus Hirschfeld, 'ging vóór het voedsel van de dieren.'²

Tot zover de passage uit deel 4.

Met de herstructurering van de agrarische sector werd in de eerste maanden van de bezetting een begin gemaakt. De overheidscontrole werd belangrijk uitgebreid en verscherpt. Begin augustus '40 werd bepaald dat Hirschfeld bevoegd was om van alle z.g. 'crisisproducten' (dat waren nagenoeg alle producten van landbouw, tuinbouw en veeteelt die sinds het begin van de jaren '30 onder de 'crisismaatregelen' van de regering vielen) de inlevering te gelasten tegen prijzen die hij zou vaststellen; een maand later werd voorgeschreven dat elk stuk rundvee voortaan een eigen identiteitsbewijs moest hebben: dat maakte nauwkeurige controle mogelijk. Van de kippen werd, in '40 al, bijna 90% geslacht. Tegelijk werden, teneinde de productie te stimuleren, de agrarische prijzen verhoogd, vooral van groente en fruit die in grote hoeveelheden naar Duitsland geëxporteerd werden.³ Financieel kwamen de tuinders en fruittelers er beter voor te staan dan de akkerbouwers wier inkomen overigens ook steeg. Die akkerbouwers kregen het echter in andere opzichten moeilijker: van meet af aan ontvingen zij een te geringe toewijzing aan kunstmeststoffen en zij werden bovendien door de paardenvorderingen getroffen. In totaal telde Nederland in '40 nog ca. 320 000 paarden; daarvan werden reeds in het eerste bezettingsjaar

¹ S. L. Louwes: 'Mijn beleid tijdens de Duitse bezetting van Nederland' (1945), p. 7 (Doc I-1080, a-2). ² Getuige H. M. Hirschfeld, *Enq.*, dl. VII c, p. 500. ³ Terwijl de overheid vóór de oorlog gestreefd had naar *beperking* van de productie en terwille van de agrariërs *minimum*-prijzen vastgesteld had, ging zij tijdens de bezetting terwille van de consumenten haar beleid op *stimulering* van de productie richten waarbij *maximum*-prijzen een rol speelden.